

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Методичні рекомендації до практичних
завдань з навчальної дисципліни**

**"ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА"**

**для студентів напряму підготовки
6.030601 "Менеджмент" усіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2013

Затверджено на засіданні кафедри економіки, організації та планування діяльності підприємства.

Протокол № 12 від 06.03.2013 р.

Укладачі: Яковенко К. В.

Даниленко С. В.

М54 Методичні рекомендації до практичних завдань з навчальної дисципліни "Планування діяльності підприємства" для студентів напряму підготовки 6.030601 "Менеджмент" усіх форм навчання / укл. К. В. Яковенко, С. В. Даниленко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 48 с. (Укр. мов.)

Подано практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання за темами навчальної дисципліни, які допоможуть сформувати навички планування діяльності підприємств.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030601 "Менеджмент".

Вступ

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються самостійністю щодо вибору виду діяльності, складання виробничої програми, формування ресурсного потенціалу, визначення шляхів підвищення ефективності використання наявних ресурсів, забезпечення збуту продукції, визначення комплексу заходів із підвищення ефективності господарювання. Усе це вимагає необхідності знання теоретичного та практичного підґрунтя щодо принципів, методів планування, системи планових показників діяльності підприємства.

Метою вивчення дисципліни "Планування діяльності підприємства" є формування теоретичних знань та практичних навичок щодо здійснення планування діяльності підприємств із метою забезпечення якісного рівня управління задля підвищення їх конкурентоспроможності у вітчизняному та світовому економічному просторі.

Основними завданнями даної навчальної дисципліни є засвоєння узагальнених в теорії і практиці знань щодо планування діяльності підприємств в умовах ринкової економіки та закріплення їх на практичних заняттях, формування навичок у прийнятті рішень щодо основних планових показників діяльності підприємств у процесі розробки планів їх соціально-економічного розвитку.

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань із навчальної дисципліни містять пояснення щодо виконання завдань, розрахунку основних показників, а також практичні завдання, вирішення яких допоможе закріпити теоретичні знання за кожною з тем навчальної дисципліни.

Вирішення практичних завдань сприятиме набуттю студентами ряду професійних компетенцій з визначення особливостей планової діяльності підприємства з метою забезпечення його ефективного розвитку, зокрема забезпечить формування у студентів таких вмінь та навичок: визначати виробничу потужність підприємства та його підрозділів (цехів, дільниць); знаходити та ліквідовувати "вузькі місця"; планувати матеріально-технічне забезпечення підприємства; розробляти виробничу програму підприємства; розраховувати вартісні показники обсягу виробництва, насамперед, товарної, валової та реалізованої продукції; планувати чисельність персоналу підприємства за категоріями працівників; планувати фонд заробітної плати; визначати продуктивність

праці та планувати її підвищення за факторами; розробляти планову калькуляцію та розподіляти непрямі витрати; складати кошторис підприємства; планувати прибуток та його розподіл; розробляти бізнес-план підприємства, фірми.

Змістовний модуль 1. Планування об'ємних і трудових показників

Тема 1. Планування та його значення в економіці підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: сутність планування діяльності підприємства, його етапи, види планування, принципи, на яких базується планування, методи, що використовуються в плановій діяльності, особливості організації планової діяльності на підприємствах.

Питання для обговорення на семінарському занятті:

1. Об'єктивна необхідність та особливості планування на підприємствах різних сфер діяльності.
2. Еволюція планової діяльності та місце планів у реалізації цілей підприємства.
3. Види планів, їх призначення, взаємозв'язок.
4. Принципи планування, необхідність їх дотримання.
5. Методи та інструментарій планових розрахунків.
6. Організаційні особливості розробки планів на підприємстві.
7. Зарубіжний досвід планування діяльності підприємств.

Тема 2. Балансовий метод планування та його використання на підприємстві

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: сутність балансового методу та його значення у процесі планування, система планових балансів підприємства, особливості їх складання, призначення.

Питання для обговорення на семінарському занятті:

1. Основне планове співвідношення між ресурсами та потребою, їх використання.
2. Матеріальні, вартісні та трудові баланси.
3. Метод міжгалузевого балансу (інпут – аутпут – витрати – випуск).
4. Економіко-математична модель В. В. Леонтьєва та принципова можливість розв'язання цього завдання.
5. Використання балансового методу при плануванні собівартості.

Практичне завдання 1

Розрахувати виробіток та скласти баланс електроенергії (використовуючи форму табл. 2.1), використовуючи вихідні дані.

Електростанція, яка має у своєму складі 5 термогенераторів потужністю 40 000 кВт кожний, забезпечує постачання енергії промислому комплексу. Коефіцієнт завантаження станції дорівнює 0,85, споживання на власні потреби – 6 %, втрати у сітях та трансформаторах – 4 %, простої агрегатів на ремонтах складають 10 % календарного часу. Потреба на виробничі цілі підприємств досягає 980 000 тис. кВт год., загальна витрата електроенергії на освітлення промислового комплексу складає 50 000 тис. кВт год.

Таблиця 2.1

Баланс електроенергії

Прибуток		Витрати	
Джерела	тис. кВт год.	Споживачі	тис. кВт год.

Тема 3. Нормативний метод планування. Нормативна база підприємства

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття планових норм та нормативів, їх види, трудові та матеріальні нормативи, їх склад, призначення, методи розробки нормативних показників, особливості їх застосування.

До складу норми витрат матеріальних ресурсів включають обґрунтовані планово-розрахункові величини корисного витрачання сировини, матеріалів на виробництво продукції, та розміри відходів і втрат матеріалу, що зумовлюються технологією й організацією виробництва.

У плановій діяльності використовуються також нормативи використання матеріальних ресурсів, витратні коефіцієнти, коефіцієнти виходу продукції.

Норматив використання ресурсів визначається як коефіцієнт, що характеризує відношення витрат корисного матеріалу до норми витрат на одиницю продукції. Чим ближче значення цього коефіцієнта до одиниці, тим ефективнішим є виробництво.

Витратний коефіцієнт – обернений показник до попереднього й визначається відношенням норми витрат матеріалу до норми витрат корисного матеріалу.

Коефіцієнт виходу продукції визначається співвідношенням загального обсягу виробництва виробів до кількості фактично витраченого сирового матеріалу.

Витратний коефіцієнт та коефіцієнт виходу продукції використовуються для оцінки ступеню використання матеріальних ресурсів.

Практичне завдання 1

Чиста вага виробу – 40 кг. Річний випуск – 2 000 шт. Коефіцієнт використання матеріалу – 0,75. Підприємство планує збільшити його до 0,80. Ціна 1 т матеріалу – 8 500 грн.

Визначити фактичну та планову норми витрат матеріалу та річну економію від збільшення коефіцієнта використання матеріалу в натуральному та вартісному вираженні.

Практичне завдання 2

Чиста вага виробу – 250 кг. Величина фактичних відходів при обробці – 60 кг. У результаті вдосконалення технології виробництва деталей виробу відходи скоротяться на 12 %.

Визначити коефіцієнт використання металу та питому вагу відходів до та після зміни технологічного процесу.

Практичне завдання 3

Визначити норму витрат матеріалів на 1 виріб, якщо середня вага виробу 2,1 кг, коефіцієнт використання матеріалу – 0,9.

Практичне завдання 4

Обсяг ресурсів для виконання планового завдання – 960 т, при цьому втрати складають 6 % від конструкційної маси виробу. Після

впровадження заходів щодо економії ресурсів потреба в них скоротилася на 3,2 %, а втрати зменшились на 2,6 %. Визначити ефективність використання ресурсів до та після впровадження заходів з економії ресурсів.

Практичне завдання 5

Фактична вага сировини, що надійшла у виробництво, – 840 т. Вага готової продукції – 315 т. Коефіцієнт виходу готової продукції у попередньому році – 0,350; середній у галузі коефіцієнт виходу готової продукції – 0,380.

Розрахувати коефіцієнт виходу готової продукції та виявити резерви зростання випуску продукції за рахунок більш повного використання сировини.

Тема 4. Планування ефективності виробництва

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: зміст плану організаційно-технічного розвитку підприємства, послідовність етапів процесу планування організаційно-технічного розвитку підприємства, особливості планування оновлення продукції на підприємстві, показники економічної ефективності виробництва: склад, особливості розрахунку.

Інвестиційні ресурси по окремих групах заходів плану технічного розвитку підприємства слід розглядати як окремі інвестиційні проекти, ефективність яких оцінюється за системою показників оцінки ефективності інвестицій. В основу її покладено принцип порівняння результату від впровадження заходу з сумою необхідних витрат для його реалізації.

У загальному вигляді ефективність інвестицій (інвестиційних проектів) оцінюють за такою системою показників.

Чистий приведений дохід (ЧПД) розраховується за формулою 1:

$$\text{ЧПД} = \sum_{t=0}^T (\text{ГП}_t - \text{KB}_t) \frac{1}{(1 + E)^t}, \quad (4.1)$$

де T – тривалість розрахункового періоду (період часу дії заходу), років;

ГП_t – грошовий потік, що визначається як сума чистого прибутку та амортизаційних відрахувань від вартості матеріальних та не матеріальних активів, у t -му році, тис. грн;

KB_t – сума капітальних вкладень у t -му році, тис. грн;

E – норма дисконту, яка приймається відповідно до норми доходу на капітал і може враховувати рівень інфляції.

При ЧПД > 0, то проект вважається ефективним при заданій нормі дисконту і може бути впровадженим, при ЧПД < 0 – впровадження проекту є неефективним, бо існує ризик отримання збитків.

Індекс доходності (ІД) визначається таким чином:

$$ІД = \frac{ГП}{КВ}, \quad (4.2)$$

де ГП – приведений грошовий потік на час розрахунку;

КВ – приведена сума інвестицій на час розрахунку.

З урахуванням дисконтування індекс доходності визначається таким чином:

$$ІД = \sum_{t=0}^T \frac{ГП_t - КВ_t}{КВ_t}. \quad (4.3)$$

Чим більшим є значення даного показника, тим ефективнішим вважається проект.

Внутрішня норма доходності (ВНД) характеризує норму дисконту (E_B), при якій величина приведенного ефекту дорівнює сумі приведених інвестицій, і визначається за формулою:

$$ВНД = \sum_{t=0}^T \frac{ГП_t - КВ_t}{(1 + E_B)^t} = \sum_{t=0}^T \frac{КВ_t}{(1 + E_B)^t}. \quad (4.4)$$

Розрахована величина ВНД порівнюється з прийнятою для інвестора нормою доходу на інвестований капітал. У тому випадку, якщо розрахована ВНД більша, ніж бажана інвестором, то інвестиції в даний проект є доцільними. Якщо порівняння альтернативних варіантів за визначеними показниками ЧПД та ВНД дає протилежні результати, то перевага надається показнику ЧПД.

Період окупності – мінімальний інтервал часу від початку здійснення інвестицій, за який чистий приведений дохід (ЧПД) стає рівним сумі приведених інвестицій (КВ). Визначається даний показник шляхом підрахунку ЧПД за роками і його сумуванням до моменту, коли сума ЧПД не зрівняється з сумою КВ.

Практичне завдання 1

Визначити річний економічний ефект у виробника продукції від впровадження нової моделі виробу та термін окупності додаткових капіталовкладень за даними таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Базова модель	Нова модель
Програма випуску, тис. грн	80	80
Додатковий капітал, тис. грн	–	400
Собівартість виробу, грн	165	205
Ціна підприємства, грн	180	225

Практичне завдання 2

Нова автоматична лінія дає можливість використання у виробництві більш досконалої технології та зменшення собівартості одиниці продукції з 359 до 351 грн/од. Нова лінія розрахована на випуск 125 тис. шт. виробів на рік і коштує 53 млн грн. Виробництво такої самої кількості виробів на діючому устаткуванні вимагає 2,5 млн грн додаткових капіталовкладень. Визначити доцільність придбання автоматичної лінії, і якщо доцільно, то розрахувати економічний ефект від впровадження нової технології та термін окупності капіталовкладень.

Практичне завдання 3

Вибрати кращий варіант інвестиційного проекту щодо впровадження комплексу заходів з підвищення ефективності виробництва за індексами дохідності та періодами окупності капіталовкладень. Для здійснення процесу дисконтування прийнята ставка 10 % (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Варіант 1	Варіант 2
1	2	3
Сума інвестицій, тис. грн	15 200	16 400
Період реалізації інвестиційного проекту, роки	4	4
Щорічні грошові потоки, тис. грн:	6 000	4 200
1-й рік	5 400	5 750

1	2	3
2-й рік	4 700	7 800
3-й рік	4 500	6 300
4-й рік	20 600	24 050
Всього		

Практичне завдання 4

Програма заходів з автоматизації виробництва на підприємстві розрахована на чотири роки і розроблена у двох варіантах. Вибрати кращий варіант програми, якщо ставка дисконту дорівнює 10 % (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Вихідні дані для розрахунків

Показники	Перший варіант	Другий варіант
Капітальні вкладення, млн грн	1,6	1,6
в тому числі за роками:		
1-й	0,4	0,4
2-й	0,4	0,2
3-й	0,4	0,3
4-й	0,4	0,7

Практичне завдання 5

Існуюча технологічна собівартість операції – 6,4 грн/шт. Планова технологічна собівартість після впровадження пропозиції – 2,8 грн/шт. Впровадження пропозиції вимагає додаткових капіталовкладень для придбання обладнання 24 000 грн. Програма випуску складає 3 500 виробів.

Визначити доцільність впровадження раціоналізаторської пропозиції щодо механізації технологічної операції.

Тема 5. Розробка виробничої програми та планування її матеріально-технічного забезпечення

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: зміст плану виробництва та реалізації продукції підприємства, методи розробки виробничої програми, показники виробничої програми підприємства, особливості їх розрахунку, особливості планування реалізації продукції, зміст, завдання, послідовність здійснення планування матеріально-

технічного забезпечення, визначення потреби у матеріальних ресурсах, особливості планування запасів.

Основними показниками плану виробництва продукції у вартісному виразі є розмір товарної, реалізованої, валової продукції.

Товарна продукція включає вартість: готової продукції (запланованих до випуску готових виробів, прийнятих відділом технічного контролю, укомплектованих та зданих на склад готової продукції підприємства), напівфабрикатів, призначених для реалізації за межами підприємства, послуг населенню та робіт промислового характеру, що використовуються для власних потреб підприємства та призначені для реалізації на сторону.

Обсяг товарної продукції розраховується таким чином:

$$ТП = ГП + НФ + РПХ + ПН. \quad (5.1)$$

де ТП – плановий обсяг товарної продукції підприємства;

ГП – плановий обсяг готової продукції підприємства;

НФ – плановий розмір напівфабрикатів підприємства, призначених для реалізації на сторону;

РПХ – вартість робіт промислового характеру, призначених для задоволення власних потреб підприємства та реалізації за межі підприємства;

ПН – вартість послуг населенню, наданих підприємством у плановому періоді.

При цьому обсяг готової продукції визначається за такою формулою:

$$ГП = \sum_{i=1}^n (Ц_i \times ВП_i), \quad (5.2)$$

де $Ц_i$ – гуртова ціна i -го виду продукції;

$ВП_i$ – випуск продукції i -го виду в натуральному виразі;

n – кількість видів продукції.

Валова продукція включає вартість усієї виробленої продукції та виконаних робіт, у тому числі незвершене виробництво і розраховується за формулою:

$$ВП = ТП \pm \Delta НЗВ, \quad (5.3)$$

де ВП – обсяг валової продукції у вартісному виразі у плановому періоді;

ТП – обсяг товарної продукції у вартісному виразі у плановому періоді;

$\Delta НЗВ$ – зміна залишків незавершеного виробництва у вартісному виразі відповідно на кінець та початок планового періоду.

Основним показником плану виробництва продукції у вартісному виразі є реалізована продукція. Реалізованою вважається продукція, що виготовлена на підприємстві, відвантажена споживачеві та оплачена ним. Обсяг реалізованої продукції визначається на основі обсягів товарної продукції та зміни залишків готової нереалізованої продукції та готової продукції на складі, що відвантажена, але не оплачена на початок та кінець планового періоду. Отже, розмір реалізованої продукції розраховується за формулою:

$$РП = ТП \pm \Delta ЗГП \pm \Delta ЗВП, \quad (5.4)$$

де РП – обсяг реалізованої продукції у плановому періоді;

ТП – обсяг товарної продукції в оптових цінах підприємства у плановому періоді;

$\Delta ЗГП$ – зміна залишків готової продукції на складі підприємства на початок і кінець планового періоду;

$\Delta ЗВП$ – зміна залишків готової продукції, відвантаженої, але не оплаченої споживачем на початок і кінець планового періоду.

Реалізована продукція характеризує валовий дохід підприємства у плановому періоді, що визначається як сума добутків ціни одиниці продукції та кількості проданих одиниць продукції кожного виду.

Для визначення планового обсягу випуску продукції в умовних одиницях використовується формула:

$$Q_{у_{пл}} = \sum_{i=1}^n Q_{i_{пл}} \times k_i, \quad (5.5)$$

де $Q_{i_{пл}}$ – плановий обсяг випуску і-го виду продукції у натуральному вираженні;

k_i – коефіцієнт перерахунку для і-го виду продукції;

n – кількість видів продукції.

Коефіцієнт перерахунку визначається за формулою:

$$k_i = \frac{t_i}{t_6}, \quad (5.6)$$

де t_i – норма трудомісткості для і-го виду продукції;

t_6 – норма трудомісткості продукції, що прийнята за базову (умовну).

Розрахунок потреби у матеріальних ресурсах (основних, додаткових та на технологічні потреби) здійснюється таким чином:

$$M_{\text{заг}} = \sum_{i=1}^n (B\Pi_i \times H_{oi}), \quad (5.7)$$

де $M_{\text{заг}}$ – загальна потреба в матеріалі певного виду;

$B\Pi_i$ – плановий обсяг випуску продукції i -го виду у натуральному виразі;

H_{oi} – норми витрат матеріалу на одиницю продукції i -го виду у натуральному виразі;

n – кількість видів продукції, для виготовлення яких застосовується певний матеріал.

Норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві розраховується за формулою:

$$H_{\text{НЗВ}} = \frac{Q_p \times T_{\text{ц}} \times K_{\text{НВ}}}{360}, \quad (5.8)$$

де Q_p – річний випуск товарної продукції за її собівартістю, тис. грн;

$T_{\text{ц}}$ – тривалість виробничого циклу, дні;

$K_{\text{НВ}}$ – коефіцієнт наростання витрат у незавершеному виробництві.

При рівномірному наростанні витрат величину коефіцієнта можна визначити за формулою:

$$K_{\text{НВ}} = \frac{C_{\text{поч}} + 0,5 \times C}{C_{\text{поч}} + C}, \quad (5.9)$$

де $C_{\text{поч}}$ – одноразові витрати на початку виробничого циклу виготовлення продукції, грн;

C – собівартість виготовлення виробу, грн.

Практичне завдання 1

З вини відділу постачання цеху був поставлений немірний матеріал, унаслідок чого норма витрати його на одиницю виробу склала 4,012 кг при встановленому нормативі 3,871 кг. З цього матеріалу виготовлено 10 000 виробів. Ціна 1 т мірного матеріалу – 8 120 грн, а немірного – 8 000 грн.

Визначте перевитрату основного матеріалу у результаті заміни одного профілю іншим у натуральному та вартісному вираженні.

Практичне завдання 2

Визначити потребу підприємства у чорних металах, якщо план виробництва виробів складає 7 500 шт., середня вага виробів – 0,85 кг, а коефіцієнт використання металу – 0,72. Передбачається, що 30 % відходів металу можуть повторно використовуватися у виробництві.

Практичне завдання 3

У плановому періоді передбачається зміна норм витрат матеріалу та планових цін на його придбання. Ці зміни характеризуються даними таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Зміна норм витрат

Виріб	Програма випуску, шт.	Звітний період		Плановий період	
		Норма витрат матеріалу на виріб, кг	Ціна грн/кг	Норма витрат матеріалу на виріб, кг	Ціна грн/кг
А	200	0,8	182	0,7	186
Б	1 100	0,12	190	0,09	194
В	600	1,3	167	1,2	171

Визначити загальне зниження витрат на матеріали в плановому періоді в абсолютному та відносному вираженні.

Практичне завдання 4

Визначити річну потребу підприємства в матеріалах, якщо випуск продукції в базовому періоді склав 350 одиниць, середня норма витрачання матеріалу на облікову одиницю продукції становила 1,8 кг. За планом передбачається зростання випуску продукції на 18 % та зменшення норми витрачання матеріалу на 2,5 %.

Практичне завдання 5

Розрахувати обсяг річних закупок матеріалів, виходячи з таких даних: залишки матеріалів на складі на початок року складають 9 100 кг, на кінець року – 7 000 кг, плановий річний обсяг випуску продукції складає 22 тис. одиниць, норма витрачання матеріалу на одиницю продукції – 1,9 кг.

Практичне завдання 6

На плановий період підприємство уклало договори на поставку металу у обсязі 8 т. При цьому середня вага виробу – 0,85 кг. Коефіцієнт використання металу – 0,72. 30 % відходів металу можуть повторно використовуватися у виробництві. На плановий період мале підприємство повинне доставити споживачам 7 500 шт. металовиробів.

Обґрунтувати виробничу програму малого підприємства з виробництва металовиробів з точки зору забезпеченості металом.

Практичне завдання 7

Протягом року буде виготовлено 1 000 виробів, собівартість кожного – 183 грн. Тривалість циклу виготовлення – 9 днів, на початку циклу витрачається 405 грн.

Визначити норматив оборотних засобів у незавершеному виробництві.

Практичне завдання 8

Відповідно до укладених договорів підприємство у плановому році повинно відвантажити споживачам 10 тис. виробів А, направити у роздрібну торгівлю 2 тис. цих виробів та створити 5-денний запас готової продукції до кінця року. Неминучі втрати від браку – 0,5 %.

Розрахувати план виробництва виробів А на плановий рік, у тому числі в кварталному розрізі.

Методичні вказівки: запаси готової продукції визначаються у календарних днях, розподіл виробничої програми здійснюється пропорційно кількості робочих днів. Кількість календарних днів – 365. Кількість робочих днів у році прийняти рівним 254 (1 квартал – 61, 2 квартал – 60, 3 квартал – 67, 4 квартал – 66).

Практичне завдання 9

Підприємство випускає столярну продукцію, що характеризується такими даними (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Випуск продукції

Найменування продукції	План випуску в натуральному вираженні	Норма трудомісткості, людино-дні
Віконні блоки, м ²	1 500	0,45
Дверні блоки, м ²	850	0,27
Плінтуси, м	40 000	0,06

Розрахувати план випуску продукції в умовних м² віконних блоків.

Практичне завдання 10

Виробнича програма металургійного підприємства характеризується такими даними: готові вироби – 30 500 тис. грн, товари культурно-побутового призначення й господарського вжитку – 300 тис. грн, роботи промислового характеру та послуги, виконані на сторону – 350 тис. грн, вартість запчастин, відпущених на сторону – 180 тис. грн. Незавершене виробництво на початок року становило 116 тис. грн, на кінець року – 122 тис. грн. Визначити обсяг валової продукції.

Практичне завдання 11

Визначити обсяг реалізованої продукції у вартісному вираженні, виходячи з наступних даних:

річний випуск продукції в натуральних одиницях за виробом А – 550 шт., Б – 730 шт., В – 600 шт., Г – 400 шт.

гуртова ціна за виріб А – 1 000 грн, Б – 1 800 грн, В – 1 200 грн, Г – 900 грн;

залишки готової продукції на початок планового року – 2 530 тис. грн;

вартість продукції, відвантаженої споживачеві, але не оплаченої ним у базовому періоді – 1 700 тис. грн;

залишки нереалізованої продукції на кінець року склали 4 880 тис. грн.

Практичне завдання 12

Підприємство запланувало реалізувати основної продукції на суму 1100 тис. грн, виконати послуги на сторону на суму 10 тис. грн, виготовити напівфабрикатів на суму 600 тис. грн, з яких на потреби власного виробництва буде використано 430 тис. грн. Також планується зменшення розміру незавершеного виробництва на кінець періоду у порівнянні з початком на 12 тис. грн.

Визначити розмір реалізованої та валової продукції підприємства у плановому періоді.

Практичне завдання 13

У плановому році підприємство планує випустити 1 000 од. виробів А за ціною 500 грн/од. і 3 000 од. виробів Б за ціною 600 грн/од. Крім того, планується виготовити комплектуючих виробів на суму 2 500 тис. грн, у тому числі для сторонніх замовників – на 1 500 тис. грн. Планом також передбачаються зміни залишків готової продукції на складі з 2 000 тис. грн до 500 тис. грн.

Розрахувати план за товарною, валовою та реалізованою продукцією.

Практичне завдання 14

На плановий рік підприємством заплановано реалізувати основної продукції на 400 тис. грн, виконати послуги стороннім організаціям на 16 тис. грн, виготовити напівфабрикати на 25 тис. грн, з яких підприємством буде спожито 18 тис. грн. Протягом року розмір незавершеного виробництва скоротиться на 9 тис. грн.

Визначити плановий показник реалізованої продукції та індекс її зростання, якщо у попередньому році вона складала 310 тис. грн.

Практичне завдання 15

Визначити річний обсяг реалізованої продукції, якщо виробництво товарної продукції всього за рік 10 000 м³. Залишок нереалізованої продукції на початок року 500 м³, залишок нереалізованої продукції на кінець року 300 м³. Гуртова ціна підприємства за 1 м³ продукції 25 грн.

Практичне завдання 16

Визначити загальний обсяг валової продукції, виробленої заводом залізобетонних виробів у рік, якщо відомо, що середньоспискова чисельність працюючих складала 723 осіб, а денний виробіток на одного працівника – 350 грн.

Практичне завдання 17

Підприємство може випускати два види продукції. Витрати матеріалів на одиницю за кожним виробом продукції наведені у табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Витрати матеріалів

Продукція	Матеріал 1, кг	Матеріал 2, кг
А	0,2	0,8
Б	0,1	2,0

На місяць підприємство придбало матеріалу 1 – 220 кг, матеріалу 2 – 1 200 кг. За умови реалізації виробів підприємство може отримати прибуток у таких розмірах: від реалізації одиниці продукції А – 40 грн, від реалізації одиниці продукції Б – 52 грн.

Визначити який обсяг випуску продукції забезпечить отримання максимального прибутку підприємством при заданому рівні цін та існуючому попиті на обидва види продукції. Яку суму прибутку при цьому зможе отримати підприємство?

Практичне завдання 18

Скласти граничні нерівності та цільову функцію для розрахунку оптимальної виробничої програми методами лінійного програмування за даними табл. 5.4.

Таблиця 5.4

Вихідні дані

Вид продукції	Прибуток на 1 виріб, грн	Трудомісткість виготовлення одиниці продукції за цехами, нормо-год.		
		складальний	механічний	заготівельний
А	100	200	250	50
Б	70	200	200	30
В	250	400	450	100
Г	20	50	70	10

Дійсний фонд часу роботи обладнання складає: складальний цех – 224 тис. нормо-год.; механічний цех – 254 тис. нормо-год.; заготівельний цех – 40 тис. нормо-год.

Практичне завдання 19

На початок планового періоду виробництво продукції та потужність підприємства характеризуються даними табл. 5.5.

Таблиця 5.5

Вихідні дані

Найменування продукції	Норма витрат сталі легованої, кг/шт	Трудомісткість виготовлення одиниці виробів, год./шт	Можливість закупки сталі легованої, кг	Фонд робочого часу обладнання, год.	Ціна одиниці виробу, грн
Шестерня	2	2	1 400	1 000	20
Вал	3	1			15

Визначити за даних умов план виробництва продукції у вартісному вираженні за оптимальної виробничої програми.

Тема 6. Планування виробничої потужності

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: поняття виробничої потужності, її види, фактори, що впливають на величину виробничої потужності, показники виробничої потужності підприємства, особливості їх розрахунку, особливості методики планування виробничої потужності з урахуванням характеру підприємства, цехів, специфіки їх діяльності, сутність поняття "вузьке місце", заходи з "розширення вузьких місць", резерви зростання виробничої потужності підприємства.

Розрахунок виробничої потужності підприємства здійснюється на основі максимально можливого річного часу роботи обладнання та рівня використання виробничих площ.

Розрізняють календарний, режимний (номінальний) та плановий (ефективний, дійсний) фонди часу роботи.

Розрахунок календарного фонду робочого часу ($\Phi PЧ_{\text{кал}}$) здійснюють із метою розрахунку інших видів фондів часу. Його розмір визначається на основі кількості днів у даному календарному періоді (D) та кількості годин у добі (Γ):

$$\Phi PЧ_{\text{кал}} = D \times \Gamma. \quad (6.1)$$

Режимний (номінальний) фонд робочого часу обладнання ($\Phi PЧ_{\text{реж}}$) визначається з урахуванням неробочих днів у плановому році (D_n) та змінного режиму роботи обладнання:

$$\Phi PЧ_{\text{реж}} = (D - D_n) \times \Gamma_{\text{сут}}, \quad (6.2)$$

де $\Gamma_{\text{сут}}$ – середня кількість годин роботи обладнання протягом доби у робочі дні.

Плановий фонд робочого часу обладнання ($\Phi PЧ_{\text{пл}}$) визначається на основі режимного фонду та враховує витрати часу на ремонт, наладку та переналадку обладнання протягом планового періоду ($\Gamma_{\text{рнп}}$):

$$\Phi PЧ_{\text{пл}} = \Phi PЧ_{\text{реж}} - \Gamma_{\text{рнп}}. \quad (6.3)$$

Як правило, виробнича потужність підприємства визначається за провідним цехом (дільницею, групою обладнання).

Річна виробнича потужність дільниці ($\Pi_{\text{дйл}}$) визначається таким чином:

$$\Pi_{\text{дйл}} = \text{ФРЧ}_{\text{од}} \times K_{\text{одн}} \times H_{\text{год}} \times K_{\text{вн}}, \quad (6.4)$$

де $\text{ФРЧ}_{\text{од}}$ – річний фонд робочого часу одиниці устаткування, год;

$K_{\text{одн}}$ – кількість однотипних одиниць устаткування;

$H_{\text{год}}$ – годинна норма виробітку в натуральних одиницях виміру продукції;

$K_{\text{вн}}$ – коефіцієнт виконання норм часу для даної групи устаткування.

Виробнича потужність цеху визначається на основі потужностей окремих одиниць та груп устаткування, окремих дільниць.

Методика планування виробничої потужності залежить від характеру підприємств, цехів, рівня їх спеціалізації, що визначає тип виробництва.

Наприклад, у слабо механізованих та більшості складальних цехів та дільниць виробнича потужність (Π) визначається за виробничою площею таким чином:

$$\Pi = \frac{S \times \text{ФРЧ}_n}{S_1 \times T_{\text{ц}}}, \quad (6.5)$$

де S – виробнича (корисна) площа цеху, м^2 ;

ФРЧ_n – номінальний річний фонд робочого часу, днів;

S_1 – питома площа для виготовлення одиниці виробу, м^2 ;

$T_{\text{ц}}$ – тривалість виробничого циклу виготовлення виробу, днів.

Розрахунок виробничої потужності за окремими підрозділами підприємства дає можливість з'ясувати наявність так званих "вузьких місць", тобто тих підрозділів підприємства, потужність яких менша потужності провідного підрозділу. При їх виявленні приймається рішення про необхідність впровадження комплексу організаційно-технічних заходів з їх "розширення".

Коефіцієнт використання виробничої потужності розраховується за формулою:

$$K_n = \frac{\text{ВП}}{\Pi_{\text{с}}}, \quad (6.6)$$

де K_n – коефіцієнт використання виробничої потужності підприємства;

ВП – річний обсяг випуску продукції відповідної номенклатурної групи, натур. одиниць;

$\Pi_{\text{с}}$ – середньорічна виробнича потужність групи устаткування з випуску даної продукції, натур. одиниць.

Різниця між виробничою потужністю підприємства та обсягами випуску продукції свідчить про наявність резервів подальшого зростання виробництва. Вважається, що для забезпечення стійкого стану підприємства оптимальним значенням є використання виробничих потужностей на рівні від 70 до 80 відсотків.

Практичне завдання 1

Завод виготовляє два види виробів А та Б. Виробничий процес послідовно здійснюється у 4 цехах. Виробнича потужність кожного цеху з випуску кожного виду продукції наведена в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1

Вихідні дані

Номер цеху	Обсяги виробництва (максимальна виробнича потужність) за виробами	
	Виріб А	Виріб Б
1	20 000	38 000
2	36 000	18 000
3	–	15 000
4	16 000	–

Відпускна ціна на виріб А складає 300 грн, на виріб Б – 470 грн. Визначити програму випуску виробів за кожним видом, яка забезпечує максимальний обсяг реалізованої продукції. Яка виручка при цьому може бути отримана?

Практичне завдання 2

Визначити виробничу потужність складального цеху та коефіцієнт її використання, якщо загальна площа цеху складає 4 750 м², додаткова площа – 35 % загальної площі цеху, габарити виробу – 10 x 3,2 м, робоча зона для складання займає 30 % площі виробу, тривалість виробничого циклу – 17 робочих днів, кількість робочих днів у плановому періоді складає 252, протягом року складають 950 виробів.

Практичне завдання 3

Визначити виробничу потужність дільниці та обсяг випуску продукції, якщо на ній встановлено 15 верстатів, норма часу на обробку виробу складає 0,5 год., коефіцієнт виконання норм – 1,15, режим роботи –

2 зміни, тривалість кожної – 8 год., рік має 252 робочих дні. Простої верстатів дільниці складають 7 % до режимного фонду часу. Коефіцієнт використання виробничої потужності дільниці складає 0,8.

Практичне завдання 4

Яку кількість виробів можна виготовити у складальному цеху протягом кварталу (56 робочих днів), при умові, що площа цеху складає 6,2 тис. м², габарити виробу – 6 х 10 м. Виробничий цикл збирання одного виробу складає 3 дні. Допоміжна площа займає 25 % площі цеху? Як можна змінити випуск виробів, якщо за рахунок реконструкції допоміжна площа скоротиться на 10 %?

Практичне завдання 5

Корисна площа складальної дільниці становить 200 м², виріб займає площу 3,5 м², робоча зона – 30 % його площі. Тривалість виробничого циклу складання виробу – 12 змін. Значення режимного фонду часу роботи дільниці визначити виходячи з того, що кількість робочих днів складає 250, кількість змін у робочий день – 2. Визначити виробничу потужність складальної дільниці.

Практичне завдання 6

Визначити виробничу потужність механічної дільниці підприємства, що випускає комплекти деталей, за умови, що провідною групою обладнання є шліфувальна. Вихідні дані наведено в таблиці 6.2.

Таблиця 6.2

Вихідні дані для розрахунків

Група обладнання	Кількість верстатів	Загальна норма часу на комплект	Коефіцієнт виконання норм, %
Токарна	9	270	105
Револьверна	11	170	108
Шліфувальна	7	190	103

Плановий фонд часу роботи одиниці обладнання прийняти рівним 4 000 год.

Розробити заходи з ліквідації "вузького місця", враховуючи, що токарні операції можуть виконуватися на револьверній групі обладнання.

Тема 7. Планування праці, заробітної плати, кадрів та соціальних питань

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: завдання та зміст плану з заробітної плати та кадрів, особливості планування чисельності персоналу, розрахунок балансу робочого часу одного середньоспискового робочого (працюючого), методи розрахунку планової чисельності за категоріями персоналу, особливості планування продуктивності праці та її зростання за окремими факторами, методи планування фонду оплати праці, планування соціальних заходів розвитку колективу.

Календарний фонд робочого часу одного робочого визначається за формулою:

$$\Phi_{\text{кал}} = D_{\text{кал}} \times h, \quad (7.1)$$

де $\Phi_{\text{кал}}$ – плановий календарний фонд робочого часу одного робочого, год.;

$D_{\text{кал}}$ – кількість календарних днів у плановому періоді;

h – середня встановлена тривалість робочого дня в плановому періоді, год.

Номінальний фонд робочого часу одного робочого характеризує максимально можливий для використання фонд робочого часу, крім вихідних, святкових днів та чергових відпусток:

$$\Phi_{\text{н}} = \Phi_{\text{кал}} - (D_{\text{св}} + D_{\text{вих}} + D_{\text{в}}) \times h, \quad (7.2)$$

де $\Phi_{\text{н}}$ – плановий номінальний фонд робочого часу одного робочого, год.;

$D_{\text{св}}$ – кількість святкових днів у плановому періоді;

$D_{\text{вих}}$ – кількість вихідних днів у плановому періоді;

$D_{\text{в}}$ – кількість днів чергових відпусток у плановому періоді.

Корисний (ефективний) фонд робочого часу одного робочого визначається за формулою:

$$\Phi_{\text{кор}} = \Phi_{\text{н}} - D_{\text{н}} \times h, \quad (7.3)$$

де $\Phi_{\text{кор}}$ – плановий корисний фонд робочого часу одного робочого, год.;

$D_{\text{н}}$ – невиходи на роботу з різних причин (хвороби, виконання державних обов'язків, неявки з дозволу адміністрації, цілоденні простої тощо).

При визначенні чисельності робочих, необхідних для виконання виробничої програми, розрахунки здійснюються на основі планового корисного фонду робочого часу.

Розрахунок потреби підприємства у персоналі здійснюється у розрізі окремих категорій.

Планова чисельність основних робітників може бути розрахована на основі трудомісткості виробничої програми:

$$\chi_{\text{осн.пл}} = \frac{T_{\text{сум}}}{\Phi_{\text{кор}} \times K_{\text{вн}}}, \quad (7.4)$$

де $\chi_{\text{осн.пл}}$ – чисельність основних робітників у плановому періоді, осіб;

$T_{\text{сум}}$ – планова сумарна трудомісткість виробничої програми, нормо-год.;

$\Phi_{\text{кор}}$ – корисний (ефективний) фонд робочого часу одного середньо-облікового робітника, год.;

$K_{\text{вн}}$ – середній коефіцієнт виконання норм виробітку на підприємстві.

Планова чисельність допоміжних робочих розраховується за кількістю робочих місць або відношенням трудомісткості обслуговування до корисного фонду робочого часу одного робочого.

Плановий рівень абсолютної продуктивності праці можна розрахувати за формулою:

$$\Pi\Pi_{\text{пл}} = \frac{В\Pi_{\text{пл}}}{\chi_{\text{ПВПпл}}}, \quad (7.5)$$

де $В\Pi_{\text{пл}}$ – випуск продукції за планом у відповідних одиницях виміру;

$\chi_{\text{ПВПпл}}$ – чисельність промислово-виробничого персоналу за планом, осіб.

Відносний показник продуктивності праці, що визначає темпи її зростання, розраховується таким чином:

$$\Delta\Pi\Pi_{\text{пл}} = \frac{\Pi\Pi_{\text{пл}} - \Pi\Pi_{\text{баз}}}{\Pi\Pi_{\text{баз}}} \times 100, \quad (7.6)$$

де $\Pi\Pi_{\text{пл}}$, $\Pi\Pi_{\text{баз}}$ – продуктивність праці в плановому та базовому періодах відповідно.

Планування підвищення продуктивності праці здійснюється у розрізі факторів, які впливають на її зміну.

Вплив окремих факторів на рівень продуктивності праці визначається шляхом розрахунку зміни чисельності персоналу:

$$\Delta\Pi_{\text{пл}} = \frac{\Delta\text{Ч}}{\text{Ч}_{\text{ПВПбаз}} - \Delta\text{Ч}} \times 100, \quad (7.7)$$

де $\Delta\text{Ч}$ – зміна чисельності персоналу (робітників) за рахунок впливу фактора, осіб;

$\text{Ч}_{\text{ПВПбаз}}$ – чисельність персоналу в базовому періоді, осіб.

Зміна чисельності персоналу (умовне вивільнення) за рахунок підвищення технічного рівня виробництва визначається за формулою:

$$\Delta\text{Ч}_\tau = \frac{(t_{\text{пл}} - t_{\text{баз}}) \times \text{ВП}_{\text{пл}}}{\Phi_{\text{кор}} \times K_{\text{вн}}}, \quad (7.8)$$

де $t_{\text{пл}}$, $t_{\text{баз}}$ – відповідно трудомісткість виготовлення облікової одиниці продукції на новому та старому технічному засобі, год.;

$\text{ВП}_{\text{пл}}$ – обсяг продукції в натуральному виразі за планом на новому технічному засобі;

$\Phi_{\text{кор}}$ – корисний фонд часу одного працівника, год.;

$K_{\text{вн}}$ – коефіцієнт виконання норм виробітки.

Зміна чисельності персоналу за рахунок вдосконалення організації виробництва, праці та управління досягається в результаті скорочення втрат робочого часу та визначається за формулою:

$$\Delta\text{Ч}_o = \text{Ч}_{\text{ПВПбаз}} \times \alpha_p \times \left(\frac{\text{ТПР}_{\text{пл}} - \text{ТПР}_{\text{баз}}}{100} \right), \quad (7.9)$$

де α_p – питома вага виробничих робітників у чисельності промислово-виробничого персоналу;

$\text{ТПР}_{\text{пл}}$, $\text{ТПР}_{\text{баз}}$ – тривалість простоїв у плановому та базовому періодах відповідно, у % до фонду режимного часу.

Зміна чисельності персоналу під впливом зміни обсягу й структури продукції розраховується таким чином:

$$\Delta\mathcal{C}_{\text{осп}} = \mathcal{C}_{\text{ПВПбаз}} \times \left(\frac{\Delta\text{ТП}_{\text{пл}} - \Delta\mathcal{C}_{\text{ПВПпл}}}{100} \right), \quad (7.10)$$

де $\Delta\text{ТП}_{\text{пл}}$ – плановий приріст товарної продукції, %;

$\Delta\mathcal{C}_{\text{ПВПпл}}$ – планова зміна чисельності промислово-виробничого персоналу (окрім основних робітників) у зв'язку зі збільшенням обсягів продукції, %.

Можливе зменшення чисельності промислово-виробничого персоналу за рахунок збільшення частки кооперованих поставок розраховується за формулою:

$$\Delta\mathcal{C}_{\%} = \frac{\text{ТП}_{\text{пл}} \times (\delta_{\text{пл}} - \delta_{\text{баз}})}{\text{ТП}_{\text{баз}}} \times 100\%, \quad (7.11)$$

де $\text{ТП}_{\text{пл}}$, $\text{ТП}_{\text{баз}}$ – обсяг товарної продукції у плановому та базовому періодах відповідно;

$\delta_{\text{пл}}$, $\delta_{\text{баз}}$ – частка кооперованих поставок у плановому та базовому періодах відповідно.

Зростання продуктивності праці призводить до приросту обсягів товарної продукції, що визначається за формулою:

$$\Delta\text{ТП}_{\text{пл}} = 100 - \frac{\Delta\mathcal{C}_{\text{ПВП}}}{\Delta\text{ТП}} \times 100, \quad (7.12)$$

де $\Delta\mathcal{C}_{\text{ПВП}}$ – зміна чисельності персоналу за планом, %;

$\Delta\text{ТП}$ – зміна обсягів виробництва продукції за планом, %.

Приріст продуктивності праці за рахунок зниження трудомісткості визначається за формулою:

$$\Delta\text{ПП} = \frac{100 \times \Delta\text{T}}{100 - \Delta\text{T}}, \quad (7.13)$$

де $\Delta\text{ПП}$ – приріст продуктивності праці до базового рівня, %;

ΔT – зниження трудомісткості продукції у порівнянні з базовим рівнем, %.

Визначення планового фонду оплати праці ґрунтується на: величині середньої заробітної плати, чисельності промислово-виробничого персоналу та впливі на зміну фонду оплати праці заходів науково-технічного розвитку:

$$\text{ФОП}_{\text{пл}} = \text{ЗП}_{\text{сер}} \times \text{Ч}_{\text{ПВПпл}} \pm \Delta\text{ФОП}, \quad (7.14)$$

де $\text{ЗП}_{\text{сер}}$ – середньорічна заробітна плата одного працюючого у базовому періоді, грн;

$\text{Ч}_{\text{ПВПпл}}$ – планова чисельність промислово-виробничого персоналу, осіб;

$\Delta\text{ФОП}$ – зміна фонду оплати праці за рахунок впровадження заходів науково-технічного розвитку, тис. грн.

Розмір фонду оплати праці робітників визначається на основі прямого (тарифного), річного, денного, годинного фондів оплати праці.

Практичне завдання 1

Визначити планову кількість працівників для виконання виробничої програми, якщо передбачається випускати три види виробів, трудомісткість яких наведена в таблиці 7.1.

Таблиця 7.1

Вихідні дані для розрахунку

Виріб	Плановий обсяг виробництва, шт.	Трудомісткість, нормо-годин
А	200	16,1
Б	140	18,4
В	185	25,5

Кількість робочих днів у плановому періоді складе 253 дні. Робота буде здійснюватись у дві зміни при 8-годинній тривалості зміни. Коефіцієнт виконання норм складе 1,25.

Практичне завдання 2

Визначити необхідну чисельність персоналу підприємства, якщо трудомісткість виготовлення продукції складає (таблиця 7.2).

Вихідні дані для розрахунку

Показники	Виріб 1	Виріб 2	Виріб 3
Річний випуск, шт.	1 100	700	350
Трудовісткість, нормо-годин:			
перша операція	22	17	28
друга операція	34	23	31

Річний корисний фонд часу одного працюючого 1 980 годин, коефіцієнт виконання норм – 1,15.

Практичне завдання 3

Розрахувати планову чисельність наладчиків на дільницях штампування пресового цеху, якщо номінальний річний фонд часу кожного наладчика складає 1 940 годин.

На кожний 50-тонний прес за рік ставлять 243 штампи без нижнього виштовхувача (норма часу на одну установку штампа 0,5 людино-годин) та 6 штампів із нижнім виштовхувачем (норма часу на одну установку штампа 0,95 людино-годин). На 100-тонні преси встановлюють 13 штампів без нижнього виштовхувача (норма часу на 1 установку штампа 1,1 людино-годин) і 17 штампів із нижнім виштовхувачем (норма часу на одну установку штампа 1,35 людино-годин). Кількість пресів у цеху 43, в тому числі 50-тонних 30 шт. Коефіцієнт виконання норм 1,2.

Практичне завдання 4

Розрахувати чисельність ремонтної бригади для ремонту обладнання підприємства, якщо за кошторисом трудовісткість ремонту складає 23 тис. людино-годин. Тривалість ремонтного періоду складає 150 днів. Додаткова відпустка робітника – 5 днів, планові неявки на роботу – 2 дні. Середня тривалість зміни – 8 год. Коефіцієнт виконання норм – 110 %.

Практичне завдання 5

Підприємство виготовляє вироби з пластмаси шляхом лиття. Річний обсяг виробництва виробів – 900 тис. шт., а трудовісткість виробу – 0,35 нормо-год. Тривалість робочої зміни – 8 годин при однозмінному режимі роботи. Внутрішньозмінні витрати часу з вини робітників – 1,5 %, а на регламентовані простої – 3 %. Процент виконання норм виробітку – 105 %. Рік має 223 робочих дні.

Визначити необхідну чисельність робітників-відрядників.

Практичне завдання 6

Визначити планову чисельність промислово-виробничого персоналу, якщо за звітними даними обсяг випуску продукції на підприємстві складав 1 240 тис. грн при чисельності промислово-виробничого персоналу – 170 осіб. У плановому періоді передбачається обсяг виробництва продукції на рівні 1 330 тис. грн при умовному вивільненні 6 осіб працюючих у результаті підвищення технічного рівня виробництва.

Практичне завдання 7

Норма часу на обробку деталі складає 0,25 нормо-годин, завдяки впровадженню нового устаткування очікується зниження норми обробки деталі до 0,20. За планом передбачається виготовлення 15 600 деталей за рік. Корисний фонд часу одного робітника складає 1 806 годин, очікуваний рівень виконання норм виробітку складає 108 %.

Визначити як зміниться чисельність персоналу в результаті підвищення технічного рівня виробництва?

Практичне завдання 8

У базовому періоді чисельність промислово-виробничого персоналу складала 280 осіб, частка робітників основних професій – 75 %, простої устаткування – 2,9 % до фонду режимного часу. У плановому періоді передбачається скорочення простоїв до 2,5 %.

Визначити планову зміну чисельності робітників.

Практичне завдання 9

Визначити зміну чисельності персоналу у плановому періоді, якщо чисельність промислово-виробничого персоналу у базовому періоді складала 250 осіб. За плановими даними обсяг товарної продукції зросте на 3,7 %, а чисельність керівників, спеціалістів, службовців та допоміжних робітників збільшиться на 1,2 %.

Практичне завдання 10

Впровадження організаційно-технічних заходів на виробництві призвело до зниження трудомісткості виготовлення виробів (табл. 7.3).

Таблиця 7.3

Вихідні дані для розрахунку

Виріб	План, шт.	Нормо-години до впровадження заходів	Нормо-години після впровадження заходів
А	3 200	0,15	0,13
Б	8 800	0,18	0,15
В	5 900	0,25	0,20

Визначити відсоток зростання продуктивності праці за рахунок удосконалення виробництва.

Практичне завдання 11

За плановими розрахунками впровадження системи регламентованої подачі інструменту на робочі місця та своєчасної його заміни (за графіком) призведе до зменшення внутрізмінних втрат робочого часу робочих-верстатників у середньому на 22 хв. Верстатники у цеху складають 60 % чисельності працюючих. Визначити на скільки відсотків зросте продуктивність праці за рахунок впровадження системи обслуговування робочих місць.

Практичне завдання 12

Визначити приріст товарної продукції у плановому періоді за наступними даними. У базовому періоді обсяг товарної продукції склав 2 200 тис. грн., чисельність персоналу 235 осіб. За плановими даними обсяг товарної продукції складе 2 350 тис. грн, чисельність персоналу – 238 осіб.

Практичне завдання 13

У звітному році обсяг випуску продукції склав 22 000 тис. грн / рік, а трудомісткість виробничої програми в цьому році знизилась у порівнянні з базовим на 950 людино-днів. Річний виробіток у базовому році склав 120 тис. грн / особу за рік.

Визначити виробіток на одного працюючого у звітному році і його відносне зростання, якщо відомо, що в цьому році було 238 робочих днів.

Практичне завдання 14

Визначити зростання продуктивності праці в умовно-натуральних вимірниках за даними таблиці 7.4.

Таблиця 7.4

Вихідні дані для розрахунку

Виріб	Кількість виробів		Затрати праці на один виріб, нормо-год.
	План	Факт	
А	100	120	20
Б	250	225	15
В	760	820	5

Чисельність працівників не змінюється (5 осіб).

Практичне завдання 15

У плановому році передбачається впровадження нової техніки, зміна обсягу кооперованих поставок та заходи щодо покращення обслуговування робочих місць. Очікується, що впровадження нового устаткування призведе до зниження трудомісткості верстатних робіт із 240 до 228 тис. нормо-годин. Покращення обслуговування робочих місць дозволить скоротити втрати робочого часу у верстатників на 18 хв. у зміну. Покращення планування дозволить збільшити обсяг кооперованих поставок за виробами цеху на 15 %. Верстатники у цеху складають 35 % усіх працюючих. Визначити загальний плановий показник зростання продуктивності праці у цеху за рахунок даних заходів.

Практичне завдання 16

Визначити як зміниться продуктивність праці в плановому періоді, якщо чисельність персоналу передбачається збільшити на 10 %, а дані щодо зміни обсягів випуску продукції містяться в таблиці 7.5.

Таблиця 7.5

Вихідні дані для розрахунку

Виріб	Ціна, грн	Обсяг виробництва, тис. шт.	
		Звіт	План
А	35	22	36
Б	15	30	26
В	90	10	12

Практичне завдання 17

Скласти план підвищення продуктивності праці за рахунок поглиблення кооперації підприємств за даними таблиці 7.6.

Таблиця 7.6

Вихідні дані для розрахунку

Показники	Базовий рік	Плановий рік
Товарна продукція, млн грн	43,5	47,5
Чисельність ПВП, осіб	5 050	
Питома вага купівельних напівфабрикатів	0,47	0,49

Практичне завдання 18

Підприємство виготовляє вироби А, ціна на які у звітному році склала 55 грн. У плановому році вона знизиться на 10 %, а випуск виробів А збільшиться на 20 %, при цьому планується збільшення чисельності персоналу на 12 %. Одночасно у плановому році передбачається випуск виробів Б, обсяг яких складе 7 % від обсягу виробництва виробів А.

Як зміниться продуктивність праці працівників підприємства в плановому році?

Практичне завдання 19

Визначити зміни обсягу виробництва, якщо внаслідок певних заходів втрати робочого часу скоротилися на 60 %. Раніше вони складали 7 % робочого часу. Одночасно чисельність працівників зменшилась на 15 %.

Практичне завдання 20

Визначити як зміниться продуктивність праці робітника, якщо після впровадження на верстаті нового пристрою трудомісткість обробки виробу скоротиться на 8 %. Одночасно передбачено покращити систему обслуговування робочих місць, що призведе до скорочення втрат робочого часу на 20 % (раніше вони складали 6 % робочого часу).

Практичне завдання 21

У звітному році цех виробив валової продукції на 215 тис. грн при чисельності персоналу 148 осіб. Завдання з приросту випуску складає 830 виробів вартістю 360 грн кожний. Також передбачається збільшення незавершеного виробництва на 20 тис. грн при цьому завдання зі зростання продуктивності праці складає 8 %.

Визначити як зміниться чисельність персоналу у плановому періоді.

Практичне завдання 22

Визначити плановий рівень зростання обсягу виробництва продукції, якщо трудомісткість її виготовлення скоротиться на 15 %, а чисельність персоналу збільшиться на 10 %.

Практичне завдання 23

У процесі модернізації верстата передбачається скорочення машинного часу на обробку виробу на 10 %. Питома вага машинного часу у трудомісткості виробу до модернізації складала 38 %.

Визначити скільки виробів можна буде виготовити на верстаті після його модернізації, якщо до вдосконалення на ньому вироблялося 150 виробів за зміну.

Практичне завдання 24

Трудомісткість виробничої програми – 180 тис. нормо-год.; середня годинна тарифна ставка – 6,86 грн; премії за виконання виробничих завдань – 30 %, доплати за роботу у нічний час – 0,2 тарифної ставки 3-го розряду за одну годину роботи у нічний час; доплати бригадирам за керівництво бригадою – 0,21 % до нормованої заробітної плати з премією; доплати за скорочений робочий день і за перерви в роботі, передбачені законодавством – 0,1 % до нормованої заробітної плати з премією; середня тривалість чергових і додаткових відпусток – 26,5 днів.

Розрахувати річний фонд оплати праці основних робітників та їх середню заробітну плату, виходячи з того, що підприємство працює 250 днів у 2 зміни (2 години роботи у нічний час). Тарифна часова ставка 3-го розряду дорівнює 7,42 грн.

Практичне завдання 25

Розмір фонду оплати праці підприємства у базовому періоді склав 655 тис. грн, обсяг товарної продукції – 2 100 тис. грн. У плановому періоді обсяг товарної продукції зростає до 2 420 тис. грн. Передбачається, що внаслідок впровадження заходів плану науково-технічного розвитку потреба у додаткових коштах на оплату праці складе 26,2 тис. грн.

Визначити розмір планового фонду оплати праці.

Практичне завдання 26

Розмір фонду оплати праці підприємства у базовому періоді склав 320 тис. грн, обсяг товарної продукції – 950 тис. грн. У плановому періоді обсяг товарної продукції складе 1 120 тис. грн. Передбачається, що за кожний відсоток зростання обсягу виробництва заробітна плата зростатиме на 0,75 %.

Визначити на скільки зростає фонд заробітної плати у плановому періоді.

Змістовний модуль 2. Бізнес-планування. Витрати виробництва і ціноутворення

Тема 8. Планування собівартості

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: мета, завдання, зміст планування собівартості, види витрат на виробництво, класифікація витрат за економічними елементами та статтями калькуляції, планування зниження собівартості за техніко-

економічними факторами, особливості складання планових калькуляцій собівартості продукції, види калькуляцій, методи калькулювання собівартості продукції, планування кошторису витрат на виробництво, етапи процесу ціноутворення, методи ціноутворення, що використовуються в процесі встановлення цін на продукцію підприємства.

Виробничі накладні витрати розподіляються між видами продукції пропорційно до показника, обраного за базу.

Базою можуть бути обрані: кількість продукції, кількість годин роботи основних робітників, машино-години, прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, основні витрати. На основі обраної бази обчислюється ставка розподілу накладних витрат.

Ставка розподілу накладних витрат визначається як відношення суми накладних витрат до загальної величини бази їх розподілу:

$$K_{\text{розп.}} = \frac{НВ}{Б}, \quad (8.1)$$

де НВ – загальна сума накладних витрат, тис. грн;

Б – загальна величина базового показника (штук, годин, машино-годин, тис. грн).

Сума накладних витрат, що припадає на певний вид продукції, визначається за формулою:

$$НВ_{\text{пр}} = Б_{\text{пр}} \times K_{\text{розп.}}, \quad (8.2)$$

де $Б_{\text{пр}}$ – величина базового показника, що стосується певного виду продукції.

Зміна обсягу виробництва призводить до зміни умовно-постійних витрат на 1 грн продукції (E_{y-n}), що визначається за формулою:

$$E_{y-n} = C_{\text{ТПбаз}} \times П_{y-n\text{баз}} \times \frac{\Delta \text{ТП}_{\text{пл}}}{100}, \quad (8.3)$$

де $C_{\text{ТПбаз}}$ – собівартість товарної продукції у базовому періоді, грн;

$П_{y-n\text{баз}}$ – частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції базового періоду;

$\Delta \text{ТП}_{\text{пл}}$ – зміна обсягів виробництва за планом, %.

Рівень витрат на 1 грн товарної продукції в плановому періоді ($B_{1\text{грнТПпл}}$) визначається за формулою:

$$B_{1\text{грнТПпл}} = \frac{C_{\text{ТПпл}}}{\text{ТП}_{\text{пл}}}, \quad (8.4)$$

де $C_{\text{ТПпл}}$ – собівартість товарної продукції планового періоду;

$\text{ТП}_{\text{пл}}$ – обсяг випуску продукції у плановому періоді, тис. грн.

Відсоток зниження витрат на 1 грн товарної продукції в плановому році у порівнянні з базовим за рахунок техніко-економічних факторів ($\Delta B_{1\text{грнТПпл}}$) визначається за формулою:

$$\Delta B_{1\text{грнТПпл}} = \frac{B_{1\text{грнТПпл}} - B_{1\text{грнТПбаз}}}{B_{1\text{грнТПбаз}}} \times 100, \quad (8.5)$$

де $B_{1\text{грнТПбаз}}$ – витрати на 1 грн товарної продукції у базовому періоді.

Визначати зниження собівартості продукції за факторами можна за допомогою індексного методу.

Зменшення собівартості продукції за рахунок зміни норм витрат матеріалів та цін на них ($\Delta C_{\text{НВМ}}$) обчислюється за формулою:

$$\Delta C_{\text{НВМ}} = (1 - I_{\text{НВМ}} \times I_{\text{ц}}) \times \alpha_{\text{м}}, \% \quad (8.6)$$

де $I_{\text{НВМ}}$ та $I_{\text{ц}}$ – відповідно індекси зміни норм витрат матеріалів на 1 виріб та зміни ціни матеріального ресурсу;

$\alpha_{\text{м}}$ – частка матеріальних витрат у собівартості, %.

Зниження собівартості продукції за рахунок зростання продуктивності праці ($\Delta C_{\text{пп}}$) визначається за формулою:

$$\Delta C_{\text{пп}} = \left(1 - \frac{I_{\text{зп}}}{I_{\text{пп}}} \right) \times \alpha_{\text{зп}}, \% \quad (8.7)$$

де $I_{\text{зп}}$ та $I_{\text{пп}}$ – відповідно індекси зростання середньої заробітної плати та продуктивності праці;

$\alpha_{\text{зп}}$ – частка заробітної плати у собівартості продукції, %.

Зниження собівартості продукції за рахунок зміни умовно-постійних витрат (ΔC_{y-p}) визначають таким чином:

$$\Delta C_{y-p} = \left(1 - \frac{I_{y-p}}{I_0}\right) \times \alpha_{y-p}, \% \quad (8.8)$$

де I_{y-p} та I_0 – відповідно індекси зростання умовно-постійних витрат та обсягу виробництва;

α_{y-p} – частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції, %.

Практичне завдання 1

Визначити планові операційні витрати на виготовлення продукції, якщо у звітному періоді операційні витрати на виготовлення продукції становили 510 тис. грн, витрати на 1 грн – 80 коп., у плановому періоді обсяг витрат зростає на 6,5 %, витрати на 1 грн не повинні перевищувати 76 коп.

Практичне завдання 2

Менеджеру необхідно визначити загальнозаводську собівартість виробу, якщо трудомісткість його складає 13,1 години при середній годинній тарифній ставці 4,97 грн. Норма витрат матеріалу на один виріб 50 кг. Ціна 1 т матеріалу 2 150 грн; відходи складають 5 % від маси заготовки та реалізуються за ціною 490 грн за 1 т. Загальновиробничі витрати складають 250 % від основної заробітної плати виробничих працівників.

Методичні вказівки: рішення про значення інших показників, що входять до складу собівартості, прийняти самостійно.

Практичне завдання 3

Визначити суму річних витрат виробництва за статтею "Електроенергія на технологічні потреби", виходячи з таких даних.

На ділянці працюють 12 токарних та 7 фрезерувальних верстатів; потужність токарного верстату 2,5 кВт, фрезерувального – 3,2 кВт. Коефіцієнт використання потужності 0,8. Ціна 1 кВт електроенергії 0,25 грн. Обладнання знаходиться у плановому ремонті 5 % від номінального фонду часу. Обладнання працює у дві зміни. Із 365 днів у році, 110 – вихідних та святкових днів.

Практичне завдання 4

Визначити витрати на 1 грн товарної продукції та відсоток зниження собівартості продукції за даними таблиці 8.1.

Вихідні дані для розрахунку

Виріб	Річний випуск, шт.		Собівартість одиниці, грн/од.		Оптова ціна за одиницю, грн
	базовий період	плановий період	базовий період	плановий період	
А	2 500	2 800	60	58	65

Практичне завдання 5

Собівартість одного виробу у звітному році складала 205 грн, при цьому витрати на матеріал склали 90,2 грн. У плановому році передбачено знизити витрати на матеріал до 84,8 грн. Визначити плановий відсоток зниження собівартості виробу за рахунок зменшення витрат на матеріал.

Практичне завдання 6

Розрахувати собівартість та орієнтовану ціну виробу, якщо: вартість основних та допоміжних матеріалів – 13 грн/шт.; нормована заробітна плата – 6,2 грн/шт.; витрати з ремонту та експлуатації обладнання – 3 800 тис. грн; річні адміністративні витрати – 900 тис. грн; загальновиробничі витрати – 1 000 тис. грн; річна нормована заробітна плата основних робітників – 1 400 тис. грн; витрати на збут – 3,5 %.

Методичні вказівки: рішення про значення інших показників, що входять до складу собівартості, та про рівень планової рентабельності прийняти самостійно.

Практичне завдання 7

Розподілити загальновиробничі витрати між видами продукції, якщо умовно-постійна частина загальновиробничих витрат за планом складе 80 тис. грн, пряма заробітна плата за видами продукції складатиме: за виробами А – 88 тис. грн, за виробами Б – 50 тис. грн, за виробами В – 45 тис. грн.

Практичне завдання 8

У базовому періоді було вироблено продукції на 68 тис. грн, загальні витрати на випуск якої склали 55 тис. грн. Сума умовно-постійних витрат у їх складі становила 16,5 тис. грн або 30 %. За планом передбачається виготовити продукції на суму 73,5 тис. грн, тобто зростання обсягу виробництва складає 8 %.

Визначити відносну економію умовно-постійних витрат у результаті зміни обсягу виробництва.

Практичне завдання 9

У плановому році рентабельність операційної діяльності підприємства складе 26 %, сума прибутку – 310,25 тис. грн. Адміністративні витрати у розрахунку до виробничої собівартості склали 16 %, витрати на збут – відповідно 5 %. Визначити планову собівартість реалізованої продукції.

Практичне завдання 10

У звітному періоді собівартість товарної продукції становить 90 тис. грн, частка основної заробітної плати виробничих робітників у ній становить 29 %, матеріальних витрат – 47 %. На плановий період передбачено досягти зростання продуктивності праці працюючого на 4 %, середньої заробітної плати – на 2 %. Також передбачено знизити матеріальні витрати на 5 %. Як зміниться собівартість товарної продукції у плановому періоді?

Практичне завдання 11

Собівартість товарної продукції підприємства в базовому періоді склала 380,5 млн грн. У звітному періоді передбачається збільшити продуктивність праці на 6 % та середню заробітну плату на 4 %. Обсяг виробництва зросте на 8 % при незмінній величині постійних витрат.

Питома вага оплати праці у собівартості продукції – 23 %, а постійних витрат – 20 %.

Визначити відсоток зниження собівартості та отриману економію за рахунок впливу вказаних факторів.

Практичне завдання 12

За звітними даними встановлена економія матеріалів за рахунок зниження норм на 8 % та за рахунок зниження цін на 3 %. Собівартість товарної продукції за звітом склала 120,6 млн грн, витрати на сировину та матеріали – 80,8 млн грн.

Визначити вплив вказаних факторів на собівартість продукції.

Тема 9. Планування прибутку та фінансів

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: сутність, значення, завдання фінансового планування на підприємстві, етапи процесу фінансового планування, розділи фінансового плану підприємства, особливості їх складання, показники, що

використовуються для аналізу та оцінки фінансового стану підприємства, види прибутку, розрахунок планових показників прибутку, планування розподілу прибутку підприємства.

Важливе місце в процесі складання фінансового плану посідає визначення точки беззбитковості (критичного обсягу продажів). Ця точка характеризує ситуацію, коли загальні доходи від продажу продукції підприємства повністю покривають витрати на її виробництво та реалізацію. Тобто точка беззбитковості показує скільки одиниць продукції підприємство повинне виробити та продати на ринку для того, щоб воно окупило усі свої витрати. Продаж додаткової одиниці продукції (кожної наступної) принесе підприємству прибуток, і, навпаки, продаж продукції нижче рівня беззбитковості свідчить про наявність у підприємства збитків.

Точка беззбитковості (критичний обсяг продажів) може бути визначена аналітичним та графічним методами.

Аналітичний метод передбачає визначення точки беззбитковості (T_6) за показниками витрат та ціни реалізації продукції на основі такої залежності:

$$T_6 = \frac{B_n}{C - B_3}, \quad (9.1)$$

де B_n – сукупні постійні витрати, тис. грн;

C – ціна одиниці продукції, грн;

B_3 – змінні витрати на одиницю продукції, грн.

Графічний метод визначення точки беззбитковості передбачає побудову графіку, за яким точка беззбитковості знаходиться на перетині ліній сукупних витрат та виручки.

Практичне завдання 1

Підприємство запланувало виготовити продукції у кількості 120 тис. одиниць. Середня ціна облікової одиниці продукції складе 12 грн. Планова собівартість одиниці реалізованої продукції складе 8 грн. Визначити планову величину валового прибутку підприємства.

Практичне завдання 2

Визначити планову величину показників прибутку підприємства, якщо відомі такі дані:

плановий дохід від реалізації – 40 000 тис. грн;

звітні витрати на 1 грн реалізованої продукції – 0,70 грн;

планове зниження витрат – 3,5 %;
адміністративно-збутові витрати – 3 100 тис. грн;
позаопераційні доходи – 505 тис. грн.

Практичне завдання 3

Визначити точку беззбитковості виробництва на промисловому підприємстві, якщо відомі такі дані на плановий період. Виробнича потужність підприємства, яке виробляє один вид продукції, становить 600 тис. од. на рік, а надходження від реалізації продукції – 2,7 млн грн. Постійні витрати на виробництво складають 1 150 тис. грн, змінні – 1 230 тис. грн.

Розрахунки здійснити аналітичним та графічним методами.

Практичне завдання 4

Загальна річна виробнича потужність підприємства становить 16 тис. од. продукції. Постійні витрати складають 10,5 тис. грн. Змінні витрати на одиницю продукції – 2,85 грн. Виручка від реалізації продукції складає 59 тис. грн.

Визначити беззбитковий обсяг виробництва. Яким буде цей обсяг, якщо постійні витрати підприємства зменшаться на 2 %; зростуть на 2 %?

Практичне завдання 5

У плановому кварталі підприємство планує відвантажити продукцію на суму 150 тис. грн, у тому числі податок на додану вартість – 25 тис. грн. Виробнича собівартість відвантаженої продукції складе 69 тис. грн. Дохід підприємства від здавання в оренду приміщення під офіс іншій фірмі – 12,1 тис. грн, сума дооцінки вартості запасів сировини – 9 тис. грн. Витрати, пов'язані з утриманням адміністративно-управлінського персоналу та іншими загальногосподарськими потребами, складуть 30,5 тис. грн. Витрати на реалізацію продукції через фірмові магазини підприємства та на проведення рекламної кампанії складуть 23 тис. грн. Витрати, пов'язані зі створенням резерву для покриття сумнівних (безнадійних) боргів боржників підприємства, – 3 тис. грн.

За користування банківською позичкою підприємство повинно сплатити відсотки у розмірі 4,5 тис. грн, за внесками на депозитні рахунки банків буде отримано відсотки у розмірі 2,1 тис. грн. Визначити чистий дохід, валовий прибуток, фінансовий результат від операційної діяльності, фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування та фінансовий результат від звичайної діяльності підприємства у плановому кварталі.

Практичне завдання 6

Загальна виручка від реалізації товарної продукції підприємства має досягти 6800 тис. грн, а валові витрати на виробництво (собівартість) реалізованої продукції становити не більше 6000 тис. грн. Ставка податку на прибуток підприємства дорівнює 19 % від загальної одержаної його величини. Сума чистого прибутку, що спрямовується на створення фонду розвитку виробництва, має скласти 390 тис. грн. Оцінити рівень достатності прибутку для самофінансування розвитку підприємства у звітному році.

Тема 10. Розробка бізнес-плану

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

У процесі вивчення даної теми необхідно звернути увагу на такі питання: сутність бізнес-планування, цілі розробки бізнес-плану, структура бізнес-плану, послідовність його розробки, особливості складання розділів бізнес-плану, перевірка розробленого бізнес-плану та внесення коректив.

Практичне завдання 1

Розробити бізнес-план для об'єкта або процесу, пов'язаного з проектуванням або створенням нового підприємства (фірми) або підрозділу, розробленням нової продукції, реконструюванням виробництва продукції.

У бізнес-плані потрібно обґрунтувати соціально-економічну мету, яка має кінцевий результат: підвищення прибутку, частки ринку підприємства, задоволення потреб споживачів тощо.

Методичні вказівки: вибір об'єкта проектування здійснити самостійно. Наприклад, можна розробити бізнес-план пункту швидкого харчування (кафе, піцерія тощо), ательє з пошиву одягу, салону краси, спортивного клубу тощо.

На основі обраного об'єкта проектування (виходячи з його специфіки) самостійно визначити сукупність вихідних даних, необхідних для розробки бізнес-плану.

Розроблення бізнес-плану повинно здійснюватися за складовими частинами (розділами).

Питання, що знаходять відображення в бізнес-плані, зокрема щодо визначення потреби у необхідних ресурсах для здійснення діяльності створюваного підприємства (фірми), формування витрат, встановлення

цін на продукцію, визначення можливих кінцевих фінансових результатів, повинні супроводжуватися відповідними розрахунками.

При розробці бізнес-плану слід використовувати табличне представлення інформації. У якості табличного матеріалу можуть бути використані дані табличні форми (табл. 10.1 – 10.12).

Таблиця 10.1

Обсяги виробництва продукції

№ п/п	Найменування продукції (робіт, послуг)	Річний обсяг виробництва (натур. одиниць або в тис. грн)		Питома вага продукції в загальному обсязі випуску, %	
		Факт (для діючого підприємства)	Прогноз	Факт (для діючого підприємства)	Прогноз

Прогноз обсягів виробництва може бути виконаний на декілька років (з розбивкою за роками) та у натуральному й вартісному розрізах.

Таблиця 10.2

Характеристика основних конкурентів

Назва підприємства, що виготовляє аналогічну продукцію (роботи, послуги)	Переваги	Недоліки

До переваг (недоліків) можуть бути віднесені кількісні, якісні параметри продукції, її асортимент, цінова політика, післяпродажне обслуговування, місцезнаходження конкурентів тощо.

Таблиця 10.3

Канали збуту продукції

Перелік каналів збуту	Обсяги реалізованої продукції	
	За звітний рік (для діючого підприємства)	Прогноз
Власні торговельні організації		
Власні фірмові магазини		
Підприємства		
Закордонний ринок		
Інші		

Прогноз обсягів збуту продукції також може бути виконаний на декілька років (з розбивкою за роками) та у натуральному й вартісному розрізах.

Таблиця 10.4

Прогнозний обсяг продажу продукції

Найменування продукції (робіт, послуг)	Обсяг випуску, натур. одиниць	Ціна одиниці продукції, грн	Обсяг продажу, тис. грн

Таблиця 10.5

Постачання сировинно-матеріальних ресурсів на підприємство

Постачальники		Обсяг сировини та матеріалів, що надходять на підприємство		Якість сировини	Можливості заміни
Існуючі (для діючих підприємств)	Перспективні	Факт (для діючих підприємств)	Прогноз		

Таблиця 10.6

Розрахунок потреби у ресурсах для виконання виробничої програми

Назва ресурсу	Одиниці виміру	Кількість	Вартість, тис. грн	Постачальник

Таблиця 10.7

Визначення потреби в обладнанні

Групи обладнання	Наявна кількість	Термін служби	Потреба в обладнанні	Вартість, тис. грн

Таблиця 10.8

Розрахунок ефективності плану виробництва

№ п/п	Вид продукції	Витрати на виробництво продукції	Розмір капітальних вкладень на обсяг випуску, тис. грн	Обсяг реалізації		Економічний ефект
				натур. од.	тис. грн	

Таблиця 10.9

Визначення потреби у персоналі та витрат на заробітну плату

Категорія персоналу	Потреба, осіб	Середня заробітна плата, грн	Витрати на заробітну плату, тис. грн	Нарахування на заробітну плату, тис. грн
Основні робітники				
Допоміжні робітники				
Спеціалісти та службовці				
Керівники				
Всього				

Таблиця 10.10

Програма інвестиційних вкладень

Заплановані заходи	Розмір необхідних коштів, тис. грн	Джерела отримання	Термін

Таблиця 10.11

Планування основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства на ____ роки

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
1	2	3	4
Дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)			
Податок на додану вартість			
Акцизний збір			
Інші вирахування з доходу			
Чистий дохід			
Собівартість реалізованої продукції			

1	2	3	4
Валовий прибуток			
Інші доходи			
Інші витрати виробництва та обігу			
Прибуток до оподаткування			
Податок на прибуток та інші відрахування з прибутку			
Чистий прибуток			

Таблиця 10.12

Прогнозний баланс підприємства

Показники	1 рік	2 рік	3 рік
Основні засоби			
Товарно-матеріальні запаси			
Виплати по дебіторській заборгованості			
Каса			
Всього			
Заборгованість по основних операціях і нарахування			
Кредиторська заборгованість по оподаткуванню			
Інше фінансування			
Резерв по прибутках і збитках			

При розрахунку планового розміру витрат слід пам'ятати про необхідність врахування не лише прямих, але й накладних витрат. Прогнозування витрат слід здійснити окремо за кожною статтею витрат.

У результаті розрахунків визначити та обґрунтувати обсяг необхідних інвестицій, визначити рентабельність інвестицій, строк їх окупності.

Обов'язково слід розрахувати точку досягнення беззбитковості.

Окрім наведених таблиць також можуть бути використані й інші, що спрощуватимуть загальне сприйняття матеріалу.

Питання для обговорення на семінарському занятті:

1. Обґрунтування підприємницьких ідей, спрямованих на організацію власного бізнесу у різних сферах та видах діяльності (виробництво, торгівля, сфера послуг).

2. Аналіз і оцінка рівня складання бізнес-планів: виявлення помилок, неточностей в їх обґрунтуванні.

Рекомендована література

Основна

1. Афилов Э. А. Планирование на предприятии / Э. А. Афилов. – Мн. : Высшая школа, 2001. – 284 с.
2. Бельтюков Е. А. Планирование деятельности предприятия / Е. А. Бельтюков, А. А. Бревнов, В. Н. Парсяк. – Х. : Одиссей, 2006. – 384 с.
3. Бухалков М. И. Внутрифирменное планирование : учебник / М. И. Бухалков. – М. : Имфра-М, 1999. – 392 с.
4. Ильин А. И. Планирование на предприятии : учебник / А. И. Ильин. – 5-е изд., стереотип. – Мн. : Новое знание, 2004. – 636 с.
5. Організація і планування на підприємстві / Г. А. Семенов, В. К. Станчевський, М. О. Панкова та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 528 с.
6. Орлов О. О. Планування діяльності промислового підприємства : підручник / О. О. Орлов. – К. : Скарби, 2002. – 336 с.
7. Швайка Л. А. Планування діяльності підприємства : навч. посібн. / Л. А. Швайка. – Львів : Новий Світ – 2000, 2003. – 268 с.
8. Ястремська О. М. Планування діяльності підприємства : навчальний посібник / О. М. Ястремська, К. В. Яковенко, О. О. Ястремська. – Х. : ХНЕУ, 2011. – 172 с.

Додаткова

9. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування / С. Ф. Покровний, С. М. Соболев, Г. О. Швиданенко та ін. – К. : ХНЕУ, 2002. – 379 с.
10. Бондар Н. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / Н. М. Бондар. – 2-ге вид., доп. – К. : А.С.К., 2005. – 400 с.
11. Бринк И. Ю. Бизнес-план предприятия. Теория и практика / И. Ю. Бринк, Н. А. Савельева. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 384 с. (Серия "Учебники и учебные пособия")
12. Горемыкин В. А. Планирование на предприятии : учебник / В. А. Горемыкин, З. Р. Бугулов, А. Ю. Богомолов. – 2-е изд., стереотипн. – М. : Информационно-издательский дом "Филинъ", Рилант, 2000. – 328 с.

13. Друккер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / Друккер Петер ; пер. з англ. – К. : Україна, 1994. – 156 с.
14. Економіка підприємства : підручник / за ред. акад. С. Ф. Покропивного. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
15. Захарченко В. И. Планирование на предприятии : учебн. пособ. / В. И. Захарченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – Одесса : СМІЛ, 2002. – 220 с.
16. Ильин А. И. Планирование на предприятии : в 2-х ч. Ч. 2 : Тактическое планирование / А. И. Ильин, Л. М. Синица ; [под общей ред. А. И. Ильина]. – Мн. : ООО "Новое знание", 2000. – 416 с.
17. Лернер Ю. И. Бизнес-планирование предпринимательской деятельности : учебн. пособ. / Ю. И. Лернер, А. И. Яковлев. – Х. : Консум, 2005. – 208 с.
18. Макаревич Л. М. Бизнес-планирование для малого предприятия (как создать план успешного ведения коммерции) / Л. М. Макаревич. – М. : Вершина, 2003. – 174 с.
19. Планування діяльності підприємства : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. / за заг. ред. В. Є. Москалюка. – К. : КНЕУ, 2002. – 252 с.
20. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку в Україні. – К. : Компас, 2001. – 168 с.
21. Райан Д. Д. Малый бизнес. Бизнес-план предпринимателя / Д. Д. Райан, Г. П. Хидьюк ; пер. с англ. – СПб. : Нева, 2003. – 607 с.
22. Сборник бизнес-планов деловых ситуаций. Учебн.-практ. пособ. под ред. В. М. Попова, С. И. Ляпунова. – М. : КноРус. – 2004. – 375 с.
23. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 300 с.
24. Черняк В. З. Бизнес-планирование / В. З. Черняк. – М. : ЮТИТИ–ДАНА, 2002. – 470 с.
25. Экономика предприятия : учебник / под ред. проф. О. И. Волкова. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 416 с.

Ресурси мережі Інтернет

26. Офіційний вісник України (база нормативних документів) [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://ovu.com.ua>.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
з навчальної дисципліни
"ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА"**

**для студентів напряму підготовки
6.030601 "Менеджмент" усіх форм навчання**

Укладачі: **Яковенко** Катерина Віталіївна
Даниленко Світлана Василівна

Відповідальний за випуск **Ястремська О. М.**

Редактор **Хижняк Т. М.**

Коректор **Мартовицька-Максимова В. А.**

План 2013 г. Поз. № 78.

Підп. до друку Формат 60 x 90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друку. арк. 3,0. Обл.-вид. арк. 3,75. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.